

O'ZBEKISTONDA DAVLAT VA DIN MUNOSABATLARIGA OID

QONUN XUJJATLARI

Sotiboldiyeva Kamola Mahmudjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti 2-kurs talabasi

E-mail: Sotiboldiyvak@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20555692>

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada O'zbekistonda davlat va din munosabatlarini tartibga soluvchi qonun hujjatlarining mazmun-mohiyati, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rni hamda diniy bag'rikenglikni ta'minlashdagi ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, mamlakatda vijdon erkinligini kafolatlash, fuqarolarning diniy huquqlarini himoya qilish hamda dunyoviy davlat tamoyillarini mustahkamlashga qaratilgan normativ-huquqiy asoslar yoritilgan. Maqolada davlat va diniy tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlarning huquqiy mexanizmlari, amaldagi qonunchilikning o'ziga xos jihatlari hamda sohada olib borilayotgan islohotlar ilmiy jihatdan tahlil etilgan.*

***Kalit so'zlar:** davlat, din, vijdon erkinligi, diniy tashkilot, qonunchilik, dunyoviylik, huquqiy tizim, bag'rikenglik, Konstitutsiya, diniy munosabatlar.*

***Аннотация:** В данной статье анализируются нормативно-правовые документы, регулирующие отношения государства и религии в Узбекистане, их значение в развитии общества и обеспечении религиозной толерантности. Освещаются правовые основы обеспечения свободы совести, защиты религиозных прав граждан и укрепления принципов светского государства. В статье также рассматриваются правовые механизмы взаимоотношений между государством и религиозными организациями, особенности действующего законодательства и проводимые реформы в данной сфере.*

***Ключевые слова:** государство, религия, свобода совести, религиозная организация, законодательство, светскость, правовая система, толерантность, Конституция, религиозные отношения.*

***Abstract:** This article analyzes the legal documents regulating relations between the state and religion in Uzbekistan, their role in social development, and their importance in ensuring religious tolerance. The study highlights the legal foundations aimed at guaranteeing freedom of conscience, protecting citizens' religious rights, and strengthening the principles of a secular state. The article also examines the legal mechanisms governing relations between the state and religious organizations, the specific features of current legislation, and ongoing reforms in this sphere.*

***Keywords:** state, religion, freedom of conscience, religious organization, legislation, secularism, legal system, tolerance, Constitution, religious relations.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot almashinuvi jadallashgan davrda davlat va din munosabatlarini huquqiy jihatdan tartibga solish masalasi har bir mamlakat uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni saqlash, fuqarolarning vijdon erkinligini ta'minlash hamda diniy bag'rikenglik muhitini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, turli millat va diniy konfessiyalar vakillari yashaydigan davlatlarda ushbu munosabatlarni qonuniy asosda tartibga solish jamiyat taraqqiyoti va tinchligini ta'minlashning muhim omillaridan biri sanaladi [1].

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida davlat va din munosabatlarini demokratik tamoyillar asosida rivojlantirishga alohida e'tibor qaratildi. Mamlakat Konstitutsiyasida fuqarolarning vijdon erkinligi kafolatlanib, har bir insonning istalgan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqi mustahkamlangan. Shu bilan birga, diniy tashkilotlarning qonun oldida tengligi, davlatning dunyoviylik prinsipi asosida faoliyat yuritishi ham milliy qonunchilikning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan [2].

So'nggi yillarda mamlakatda diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, fuqarolarning diniy huquqlarini himoya qilish hamda diniy tashkilotlar faoliyatini takomillashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan,

“Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahrirda qabul qilinishi davlat va din munosabatlarini zamonaviy demokratik tamoyillar asosida rivojlantirishda muhim qadam bo‘ldi. Ushbu qonun fuqarolarning diniy erkinliklarini ta‘minlash bilan bir qatorda, jamiyatda millatlararo totuvlik va bag‘rikenglik muhitini yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda [3].

Davlat va din munosabatlarini huquqiy tartibga solish masalasi bugungi kunda nafaqat huquqshunoslik, balki siyosatshunoslik, sotsiologiya va dinshunoslik sohalarining ham dolzarb tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Chunki din jamiyat ma‘naviy hayotining ajralmas qismi bo‘lib, uning erkin faoliyat yuritishi bilan bir qatorda qonuniy nazoratning mavjudligi ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli davlat tomonidan diniy bag‘rikenglikni qo‘llab-quvvatlash, noqonuniy diniy faoliyatning oldini olish hamda fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan normativ-huquqiy asoslarni takomillashtirish masalasi doimo e‘tibor markazida bo‘lib kelmoqda.

Mazkur maqolada O‘zbekistonda davlat va din munosabatlariga oid qonun hujjatlarining mazmun-mohiyati, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni hamda sohada amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlarning ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

O‘zbekiston Respublikasida davlat va din munosabatlari mustaqillik yillaridan boshlab izchil ravishda takomillashtirib borildi. Mamlakatda demokratik huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini shakllantirish jarayonida diniy erkinlikni ta‘minlash, fuqarolarning vijdon erkinligini himoya qilish hamda diniy tashkilotlarning qonuniy faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishga alohida e‘tibor qaratildi. Shu bilan birga, davlatning dunyoviylik tamoyiliga amal qilishi, diniy tashkilotlarning davlat ishlariga aralashmasligi hamda barcha konfessiyalarga teng munosabatda bo‘lish prinsiplari qonunchilikning asosiy yo‘nalishlari sifatida shakllandi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida vijdon erkinligi insonning asosiy huquqlaridan biri sifatida belgilangan. Konstitutsiyaga ko'ra, har bir fuqaro istalgan dinga e'tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e'tiqod qilmaslik huquqiga ega. Hech kim diniy qarashlarini majburan singdirishga yoki o'zgartirishga majbur qilinishi mumkin emas [4]. Mazkur norma fuqarolarning diniy huquqlarini himoya qilish bilan bir qatorda, jamiyatda bag'rikenglik muhitini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Chunki diniy erkinlik mavjud bo'lgan jamiyatda turli e'tiqod vakillari o'rtasida o'zaro hurmat va hamjihatlik kuchayadi.

Davlat va din munosabatlarini tartibga solishda "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonun alohida ahamiyatga ega. Ushbu qonunda diniy tashkilotlarni ro'yxatdan o'tkazish, ularning faoliyatini tashkil etish, fuqarolarning diniy ta'lim olish huquqlari hamda diniy marosimlarni amalga oshirish bilan bog'liq masalalar huquqiy jihatdan belgilab qo'yilgan. Qonunning asosiy maqsadi fuqarolarning vijdon erkinligini ta'minlash bilan bir qatorda, diniy ekstremizm va noqonuniy diniy faoliyatning oldini olishdan iboratdir [5]. Chunki ayrim hollarda diniy tushunchalardan noto'g'ri foydalanish jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'zbekistonda diniy tashkilotlarning faoliyat yuritishi uchun keng imkoniyatlar yaratilgan. Bugungi kunda mamlakat hududida turli diniy konfessiyalarga mansub tashkilotlar erkin faoliyat olib bormoqda. Masjidlar, cherkovlar, sinagogalar va boshqa diniy muassasalarning qonuniy faoliyat yuritishi davlat tomonidan kafolatlangan. Bu esa mamlakatda diniy bag'rikenglik muhitining shakllanganidan dalolat beradi. Ayniqsa, turli millat va din vakillarining o'zaro hamjihatlikda yashashi O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy barqarorligini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda davlat va din munosabatlarini yanada takomillashtirish maqsadida qator islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, diniy sohada ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash, fuqarolarning diniy bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirishga katta e'tibor qaratildi.

Mamlakatda diniy ta'lim muassasalari faoliyatining kengayishi, diniy adabiyotlarni chop etish va tarqatish bo'yicha yaratilgan imkoniyatlar ham ana shunday islohotlarning amaliy natijasidir [6].

Davlatning diniy siyosatida yoshlar masalasi ham muhim o'rin egallaydi. Chunki bugungi axborot asrida turli yot g'oyalar va diniy ekstremistik qarashlarning internet orqali tez tarqalishi yoshlarning ongiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli mamlakatda yoshlarda diniy bag'rikenglik, milliy qadriyatlarga hurmat va sog'lom dunyoqarashni shakllantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning kuchaytirilishi, diniy savodxonlikni oshirishga qaratilgan tadbirlarning o'tkazilishi ham ana shu maqsadlarga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasining qonunchiligida diniy ekstremizm, terrorizm va aqidaparastlikka qarshi kurashish masalalari ham muhim o'rin egallaydi. Chunki diniy niqob ostida amalga oshiriladigan noqonuniy faoliyat jamiyat xavfsizligiga jiddiy tahdid tug'dirishi mumkin. Shu sababli mamlakat qonunchiligida noqonuniy diniy tashkilotlar faoliyatiga chek qo'yish, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash hamda diniy adovat kelib chiqishining oldini olishga qaratilgan huquqiy normalar mustahkamlangan [7]. Bunda asosiy maqsad diniy erkinlikni cheklash emas, balki jamiyat tinchligi va fuqarolar xavfsizligini ta'minlashdan iboratdir.

Bugungi kunda O'zbekiston xalqaro maydonda diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni ta'minlayotgan davlat sifatida e'tirof etilmoqda. Mamlakatda turli din vakillarining o'zaro hurmat asosida yashashi, diniy erkinlikning qonun bilan himoyalaniishi hamda diniy tashkilotlarning erkin faoliyat yuritishi xalqaro hamjamiyat tomonidan ham ijobiy baholanmoqda. Ayniqsa, diniy bag'rikenglikni mustahkamlashga qaratilgan xalqaro konferensiyalar, forumlar va ilmiy anjumanlarning tashkil etilishi O'zbekistonning bu boradagi siyosatini namoyon etadi [8].

Davlat va din munosabatlarini huquqiy tartibga solish jarayonida dunyoviylik tamoyili muhim ahamiyat kasb etadi. Dunyoviy davlat deganda dinni inkor etuvchi

emas, balki barcha dinlarga bir xil munosabatda bo'luvchi va fuqarolarning diniy erkinligini kafolatlovchi davlat tushuniladi. O'zbekistonda ham aynan shu prinsip asosida davlat va diniy tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlar yo'lga qo'yilgan. Bu esa jamiyatda diniy murosani ta'minlash, turli qarashdagi insonlarning birgalikda tinch yashashiga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, mamlakatda diniy merosni asrash va uni targ'ib qilishga ham katta e'tibor berilmoqda. Tarixiy obidalar, qadimiy masjid va madrasalarning restavratsiya qilinishi, buyuk allomalar merosining o'rganilishi ham davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu nafaqat diniy qadriyatlarni asrashga, balki yosh avlodni milliy va ma'naviy ruhda tarbiyalashga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, O'zbekistonda davlat va din munosabatlariga oid qonun hujjatlari fuqarolarning vijdon erkinligini ta'minlash, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash hamda jamiyat xavfsizligini ta'minlashga qaratilganligi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur qonunchilik tizimi mamlakatda turli diniy konfessiyalar vakillarining erkin va tinch faoliyat yuritishi uchun mustahkam huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda davlat va din munosabatlarini huquqiy jihatdan tartibga solish masalasi mustaqillik yillarida izchil ravishda takomillashtirib borildi. Mamlakatda fuqarolarning vijdon erkinligini ta'minlash, diniy bag'rikenglik muhitini shakllantirish hamda turli diniy konfessiyalar vakillarining erkin faoliyat yuritishi uchun mustahkam huquqiy asos yaratildi. Davlat va din o'rtasidagi munosabatlarning qonuniy me'yorlar asosida tashkil etilishi jamiyatda barqarorlik, millatlararo totuvlik va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Tadqiqot davomida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi Qonun hamda boshqa normativ-huquqiy hujjatlar davlat va din munosabatlarini tartibga solishda asosiy huquqiy manba

ekanligi aniqlandi. Ushbu hujjatlar orqali fuqarolarning diniy e'tiqod erkinligi kafolatlanishi bilan bir qatorda, diniy tashkilotlarning qonuniy faoliyat yuritishi uchun zarur sharoitlar yaratilganligi kuzatildi. Shu bilan birga, davlatning dunyoviylik tamoyiliga amal qilishi barcha diniy konfessiyalarga teng munosabatda bo'lish imkonini bermoqda.

Maqolada shuningdek, diniy ekstremizm, aqidaparastlik va noqonuniy diniy faoliyatga qarshi kurashish masalalari ham davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri ekanligi ta'kidlandi. Chunki jamiyat xavfsizligini ta'minlash, yoshlarni turli yot g'oyalardan asrash hamda mamlakatda tinchlik va osoyishtalikni saqlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli diniy erkinlik bilan bir qatorda qonuniy nazoratning mavjudligi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda O'zbekiston xalqaro miqyosda diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni ta'minlayotgan davlatlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Turli millat va din vakillarining o'zaro hurmat va hamjihatlik asosida yashashi mamlakatda olib borilayotgan oqilona siyosat natijasi hisoblanadi. Ayniqsa, diniy qadriyatlarni asrash, tarixiy merosni tiklash hamda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar jamiyat ma'naviy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Umuman olganda, O'zbekistonda davlat va din munosabatlariga oid qonun hujjatlari fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, diniy bag'rikenglikni mustahkamlash hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim huquqiy asos vazifasini bajarmoqda. Mazkur sohada amalga oshirilayotgan islohotlar mamlakatning demokratik taraqqiyotini yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining diniy bag'rikenglik va millatlararo totuvlikni ta'minlashga oid normativ-huquqiy hujjatlari. – Toshkent, 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
5. O'zbekiston Respublikasining “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasida diniy sohani rivojlantirishga oid normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2022.
7. O'zbekiston Respublikasining “Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2000.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik va mintaqalararo tadqiqotlar instituti materiallari. – Toshkent, 2023.